

IN MEDIO REGNI HUNGARIAE.
RÉGÉSZETI, MŰVÉSZETTÖRTÉNETI ÉS TÖRTÉNETI
KUTATÁSOK „AZ ORSZÁG KÖZEPÉN”

ARCHAEOLOGICAL, ART HISTORICAL, AND HISTORICAL RESEARCHES
'IN THE MIDDLE OF THE KINGDOM'



I. Károly garasának ólom próbaverete Visegrádról.

Fotó: Szabó László

Test minting in lead of a King Charles I groat,
from Visegrád.

Photograph: László Szabó

IN MEDIO REGNI HUNGARIAE.
RÉGÉSZETI, MŰVÉSZETTÖRTÉNETI
ÉS TÖRTÉNETI KUTATÁSOK
„AZ ORSZÁG KÖZEPÉN”

ARCHAEOLOGICAL, ART HISTORICAL, AND HISTORICAL
RESEARCHES 'IN THE MIDDLE OF THE KINGDOM'

SZERKESZTETTE / EDITORS

BENKŐ ELEK – OROSZ KRISZTINA

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT RÉGÉSZETI INTÉZET
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY
RESEARCH CENTRE FOR THE HUMANITIES
HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

BUDAPEST, 2015

Képfeldolgozás, képszerkesztés / Image processing and editing
RÉTI ZSOLT, ÓSI SÁNDOR

Angol fordítás / English translation
CHRIS SULLIVAN

Támogatók / Sponsors

OIKA

K 81834



Magyar Tudományos Akadémia
Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottság

ISBN 978-615-5254-03-01

© Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézet
Institute of Archaeology
Research Centre for the Humanities Hungarian Academy of Sciences
© Szerkesztők, szerzők, fordító / Editors, authors, translator
2015

Minden jog fenntartva.

A tanulmányokban felhasznált illusztrációkért a szerzők felelnek.

All rights reserved.

The authors are responsible for the illustrations used in the studies.

Borító / Cover

A budai királyi palota keleti homlokzatának részlete a felmért maradványokkal
és a hipotetikus kiegészítésekkel. Rajz: Szőrényi Gyula, 1961

Kályhacsempe-oromdísz az esztergomi érseki palotából, 15. század vége

Detail of the east facade of the royal palace in Buda with elements remaining
and possible reconstructions of them. Drawing: Gyula Szőrényi, 1961

Top piece of a crown-tile from the archiepiscopal palace at Esztergom, late 15th century

Borítóterv / Cover design: RENKÓ MARCSI

Felelős kiadó / Publisher responsible: FODOR PÁL

Tipográfia és nyomdai előkészítés / Typography and layout: ABIPRINT Kft., Budapest
Nyomda / Printing house: KÓDEX KÖNYVGYÁRTÓ Kft., Budapest

TARTALOMJEGYZÉK / CONTENTS

Rövidítésjegyzék / <i>Abbreviations</i>	8
Szerzők / <i>Authors</i>	9
BENKŐ ELEK <i>In medio regni Hungariae</i>	11
1. MEDIUM REGNI: MŰVÉSZETTÖRTÉNETI, RÉGÉSZETI ÉS TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS <i>MEDIUM REGNI: AN ART HISTORICAL, ARCHAEOLOGICAL, AND HISTORICAL OVERVIEW</i>	
MAROSI ERNŐ Művészet a királyi udvarban és udvari művészet az ország középkori közepén <i>Art at the Royal Court and Court Art in the Middle of the Kingdom in the Medieval Period</i>	29
LŐVEI PÁL Uralkodói kőanyagok. A király és az elit díszítőkö-használata a középkori Magyarországon <i>Stone for Rulers. The Use of Decorative Stone by Kings and Magnates in Medieval Hungary</i>	79
OROSZ KRISZTINA Mozgó udvar – mozgó háztartás. Állandó vagy ideiglenes berendezés a késő középkori királyi és nemesi otthonokban? <i>Itinerant Courts – Itinerant Households. Permanent or Temporary Furnishings in Royal and Noble Homes in the Late Middle Ages?</i>	111
SZENDE KATALIN Természeti adottságok és városfejlődés a Duna-völgy magyarországi szakaszán a középkorban <i>Towns and the Natural Environment in the Danube Valley in Medieval Hungary</i>	145
TAKÁCS MIKLÓS A medium regni falusias településeinek anyagi kultúrája az Árpád- és Anjou-korban <i>The Material Culture of Rural Settlements in the Medium Regni in the Arpadian and Angevin Eras</i>	171
2. EGYHÁZ, REZIDENCIA ÉS VÁROS A MEDIUM REGNI TERÜLETÉN <i>CHURCHES, RESIDENCES AND TOWNS ON THE TERRITORY OF THE MEDIUM REGNI</i>	
HORVÁTH ISTVÁN Az esztergomi Várhegy régészeti kutatása, 1966–1999 <i>Archaeological Researches on Esztergom's Castle Hill, 1966–1999</i>	193
BOLDIZSÁR PÉTER Az esztergomi érseki palota vegyes mázas kályhacsempe-leletei <i>Mixed-Glaze Stove-Tiles from the Archiepiscopal Palace at Esztergom</i>	257

RÁCZ TIBOR ÁKOS	
Egy város születése. Régészeti adatok Vác Árpád-kori településtörténetéhez <i>The Birth of a Town. Archaeological Data on the History of Vác in the Arpadian Age</i>	275
BICZÓ PIROSKA	
Szent István király sírja a székesfehérvári Szűz Mária-prépostság templomában <i>The Burial Place of King Stephen the Saint in the Provostal Church of the Virgin Mary, Székesfehérvár</i>	299
MENTÉNYI KLÁRA	
Gondolatok egy 12. századi székesfehérvári faragványcsoportról <i>Thoughts on a Group of 12th-Century Carved Stones from Székesfehérvár</i>	325
SKORKA RENÁTA	
Fehérvár az interregnum időszakában <i>Székesfehérvár in the Period of the Interregnum in Hungary</i>	361
KOLLÁTH ÁGNES	
Koronázóvárosból szandzsákközpont. Székesfehérvár a kora újkorban <i>From Coronation Town to Sanjak Centre. Székesfehérvár in the Early Modern Age</i>	375
HAVASI KRISZTINA	
A király új palotája. Megjegyzések a kora 13. századi óbudai rezidencia művészettörténeti helyéhez <i>A New Palace for the King. Remarks on the Place in Art History of the Early 13th-Century Royal Residence at Óbuda</i>	405
ZSOLDOS ATTILA	
Óbuda urai a 14. század első felében <i>Lords of Óbuda in the First Half of the 14th Century</i>	471
SPEKNER ENIKŐ	
Buda és Pest a 11. századtól a 14. század közepéig <i>Buda and Pest from the 11th Century up to the Mid-14th Century</i>	485
MAGYAR KÁROLY	
A budavári királyi rezidencia előzményei és párhuzamai a 14. század végéig <i>Forerunners and Parallels of the Royal Residence in Buda up to the Late 14th Century</i>	525
HOLL IMRE	
Leletek Mátyás király gyűjteményéből <i> Finds from the Collection of King Matthias I of Hungary</i>	547
KOVÁCS ESZTER – ZÁDOR JUDIT	
Adatok a középkori Pest városfejlődéséhez. A régészeti kutatások újabb eredményei <i>The Rise of Pest in the Middle Ages. Recent Archaeological Findings</i>	561
TEREI GYÖRGY	
Régészeti adatok a Csepel-sziget északi részének középkori történetéhez <i>Archaeological Data on the History of the Northern Part of Csepel Island in the Middle Ages</i>	577
BUZÁS GERGELY	
Egy királyi központ születése. Visegrád Szent Istvántól I. Károlyig <i>The Birth of a Royal Centre. Visegrád from King Stephen the Saint to King Charles I</i>	589
BOZÓKI LAJOS	
A visegrádi fellegrvár <i>The Citadel at Visegrád</i>	613

MÉSZÁROS ORSOLYA	
Városi élet a visegrádi királyi városban	629
<i>Life in the Royal Town of Visegrád</i>	
KOVÁTS ISTVÁN – MÉSZÁROS ORSOLYA	
Válogatás a késő középkori Visegrád város leletanyagából	647
<i>Selected Finds from Late Medieval Visegrád</i>	
BATIZI ZOLTÁN	
Adatok Visegrád és Maros késő középkori lakosságához	665
<i>Data on the Inhabitants of Visegrád and Maros in the Late Middle Ages</i>	
3. KASTÉLYOK ÉS VÁRAK A MEDIUM REGNI TERÜLETÉN	
PALACES AND CASTLES ON THE TERRITORY OF	
THE MEDIUM REGNI	
FELD ISTVÁN	
Királyi várak az Árpád-kori medium regni területén	677
<i>Royal Castles on the Territory of the Medium Regni in the Arpadian Age</i>	
BUZÁS GERGELY	
Királyi rezidenciák és szálláshelyek a késő középkori Magyarországon	705
<i>Royal Residences and Lodging Places in Late Medieval Hungary</i>	
4. A KIRÁLYI HATALOM TÁRGYI EMLÉKEI A PILIS HEGYSÉGBEN	
MATERIAL REMINDERS OF THE ROYAL POWER IN THE PILIS MOUNTAINS	
BENKŐ ELEK	
Udvarházak és kolostorok a pilisi királyi erdőben	727
<i>Manor Houses and Cloisters in the Royal Forests of the Pilis Region</i>	
F. ROMHÁNYI BEATRIX	
<i>Ceperuntque simul claustralem ducere vitam. A pálos rend és a medium regni kapcsolata</i>	755
<i>Ceperuntque simul claustralem ducere vitam. Links Between the Pauline Order and the Medium Regni</i>	

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK / ABBREVIATIONS

ActaArchHung	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae (Budapest)
ActaHAHung	Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae (Budapest)
AHSzeg	Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica (Szeged)
ArchÉrt	Archaeologiai Értesítő (Budapest)
ArsHung	Ars Hungarica (Budapest)
BMHB	Bulletin du Musée National Hongrois des Beaux-Arts (Budapest)
BTM	Budapesti Történeti Múzeum (Budapest)
BudRég	Budapest Régiségei (Budapest)
CommArchHung	Communications Archaeologicae Hungariae (Budapest)
DF	Diplomatikai Fényképgyűjtemény
DL	Diplomatikai Levéltár
EBM	Esztergomi Balassa Bálint Múzeum (Esztergom)
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest)
EMúz	Erdélyi Múzeum (Kolozsvár)
FolArch	Folia Archaeologica (Budapest)
Forster Központ	Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ (Budapest)
HHStA	Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Bécs)
HOMÉ	A Herman Ottó Múzeum Évkönyve (Miskolc)
JAMÉ	A nyíregyházi Jónás András Múzeum Évkönyve (Nyíregyháza)
KEMK	A Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei (Tata)
KMMK	A Komárom Megyei Múzeumok Közleményei (Tata)
KO	Középkori Osztály
ltsz	leltári szám
MFMÉ	A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve (Szeged)
MHB	Monumenta Historica Budapestinensia (Budapest)
MittArchInst	Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften (Budapest)
MKM	Mátyás Király Múzeum (Visegrád)
MMMK	A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei (Budapest)
MNLOL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum (Budapest)
MOB	Műemlékek Országos Bizottsága
MTA	Magyar Tudományos Akadémia (Budapest)
MTA BTK MI	Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet (Budapest)
MűvÉrt	Művészettörténeti Értesítő (Budapest)
OMF	Országos Műemléki Felügyelőség (Budapest)
PamArch	Památky Archeologické (Prága)
RégFüz	Régészeti Füzetek (Budapest)
RégKut	Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary (Budapest)
StudCom	Studia Comitatus (Szentendre)
SZIKM	Szent István Király Múzeum (Székesfehérvár)
TBM	Tanulmányok Budapest Múltjából (Budapest)
TTIK	Természettudományi és Informatikai Kar
UC	Urbaria et Conscriptioes
VAH	Varia Archaeologica Hungarica (Budapest)
VEAB	Veszprémi Akadémiai Bizottság (Veszprém)
VMMK	A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei (Veszprém)
WMMÉ	A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve (Szekszárd)

SZERZŐK / AUTHORS

BATIZI ZOLTÁN
Tragor Ignác Múzeum
2600 Vác, Zrínyi u. 41/A

BENKŐ ELEK
Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
 Régészeti Intézet
1014 Budapest, Úri u. 49.

BICZÓ PIROSKA
Magyar Nemzeti Múzeum
1088 Budapest, Múzeum krt. 14–16.

BOLDIZSÁR PÉTER
Magyar Nemzeti Múzeum
Balassa Bálint Múzeum
2501 Esztergom, Mindszenty tér 5.

BOZÓKI LAJOS
Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi
és Vagyongazdálkodási Központ
1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 1.

BUZÁS GERGELY
Magyar Nemzeti Múzeum
Mátyás Király Múzeum
2025 Visegrád, Fő u. 23.

FELD ISTVÁN
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
 Régészettudományi Intézet
1088 Budapest, Múzeum krt. 4/B

HAVASI KRISZTINA
Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Művészettörténeti Intézet
1014 Budapest, Országház u. 30.

HOLL IMRE
Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
 Régészeti Intézet
1014 Budapest, Úri u. 49.

HORVÁTH ISTVÁN
Magyar Nemzeti Múzeum
Balassa Bálint Múzeum
2501 Esztergom, Mindszenty tér 5.

KOLLÁTH ÁGNES
Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
 Régészeti Intézet
1014 Budapest, Úri u. 49.

KOVÁCS ESZTER
Budapesti Történeti Múzeum
1014 Budapest, Szent György tér 2.

KOVÁTS ISTVÁN
Magyar Nemzeti Múzeum
Mátyás Király Múzeum
2025 Visegrád, Fő u. 23.

LŐVEI PÁL
Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Művészettörténeti Intézet
1014 Budapest, Országház u. 30.

MAGYAR KÁROLY
Budapesti Történeti Múzeum
1014 Budapest, Szent György tér 2.

MAROSI ERNŐ
Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Művészettörténeti Intézet
1014 Budapest, Országház u. 30.

MENTÉNYI KLÁRA
Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi
és Vagyongazdálkodási Központ
1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 1.

MÉSZÁROS ORSOLYA
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
 Régészettudományi Intézet
1088 Budapest, Múzeum krt. 4/B

OROSZ KRISZTINA
Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
 Régészeti Intézet
1014 Budapest, Úri u. 49.

RÁCZ TIBOR ÁKOS
Ferenczy Múzeum
2000 Szentendre, Kossuth Lajos u. 5.

F. ROMHÁNYI BEATRIX
Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
1088 Budapest, Reviczky u. 4.

SKORKA RENÁTA
Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
1014 Budapest, Úri u. 53.

SPEKNER ENIKŐ
Budapesti Történeti Múzeum
1014 Budapest, Szent György tér 2.

SZENDE KATALIN
Közép-európai Egyetem /
Central European University
1051 Budapest, Nádor u. 9.

TAKÁCS MIKLÓS
Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
 Régészeti Intézet
1014 Budapest, Úri u. 49.

TEREI GYÖRGY
Budapesti Történeti Múzeum
1014 Budapest, Szent György tér 2.

ZÁDOR JUDIT
Budapesti Történeti Múzeum
1014 Budapest, Szent György tér 2.

ZSOLDOS ATTILA
Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
1014 Budapest, Úri u. 53.